

Dr Miloš Jovanović*

POLUPREDSIEDNIČKI REŽIM FRANCUSKE V REPUBLIKE

Po svojoj institucionalnoj arhitekturi, francuska Peta republika zauzima sasvim osobeno mesto među zapadnim demokratijama. Sa jedne strane, moć i uloga francuskog predsednika neodoljivo podsećaju na položaj predsednika Sjedinjenih Američkih Država. Sa druge strane, ustavom propisana odgovornost vlade pred parlamentom, formalno svrstava Francusku u red parlamentarnih režima u kojima je funkcija šefa države prvenstveno simboličke prirode. Iz ove hibridne konstrukcije proističu i dva institucionalno različita lica Pete republike. Jedno poznatije, kada suprotno slovu ustava predsednik „utvrđuje” politiku nacije. Drugo, ređe, kada u skladu sa ustavom, ulogu u „utvrđivanju” državne politike preuzima prvi ministar. Koje će od ova dva lica izaći na videlo uvek zavisi od kombinacije rezultata predsedničkih i parlamentarnih izbora koji direktno utiču na formiranje izvršne vlasti. Navedene specifičnosti francuskog ustavnopravnog modela, koje se ne daju razumeti bez osvrta na početke režima i ulogu generala De Gola, opravdavaju činjenicu da je Peta republika postala rodonačelnik nove ustavnopravne kategorije polupredsedničkog režima.

Ključne reči: *De Gol. – Peta republika. – Položaj predsednika Republike. – Promena ustava 1962. godine. – Prezidencijalizam. – Kohabitacija.*

„(...) il doit être évidemment entendu que l'autorité indivisible de l'Etat est confiée toute entière au Président par le peuple qui l'a élu, qu'il n'en existe aucune autre, ni ministérielle, ni civile, ni militaire, ni judiciaire qui ne soit conférée et maintenue par lui (...)”, Charles de Gaulle, Conférence de presse du 31 janvier 1964.²

¹ * Asistent Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, milosjovanovic@ius.bg.ac.rs.

² „(...) podrazumeva se da je nedeljiva vlast države u potpunosti poverena predsedniku od strane naroda koji ga je izabrao, i da ne postoji ni jedna druga, ni ministarska, ni civilna, ni vojna, ni sudska koja nije od njega predata i držana (...)”, Šarl de Gol, konferencija za štampu od 31. januara 1964. godine, Charles de Gaulle, *Discours et messages*, Tome 4, Plon, Paris 1970a, 168.

„La volonté, le siège de la décision, c'est l'Elysée. Le pouvoir, c'est l'Elysée, c'est le Président de la République, et, en ce sens, c'est Preslot qui avait raison de parler de pouvoir unipersonnel”, Pierre Mendès France.³

Retke su zemlje sa demokratskim poretom u kojima šef države sam odlučuje o velikim građevinskim poduhvatima i njihovoj arhitekturi, ili u kojima, shodno sopstvenim naklonostima, donosi odluke o otvaranju muzeja. Upravo je to slučaj sa francuskom Petom republikom i njenim predsjednikom.

Fransoa Miteran (*François Mitterrand*), koji je izabran 1981. i koji je nakon dva sedmogodišnja mandata otišao sa vlasti 1995. godine, ostavio je u tom smislu svakako najdublji trag. Staklena piramida koja je izgrađena u dvorištu nekada kraljevskog dvorca Luvra, njegova je odluka. Isto kao što su njegove, između ostalih, i odluke o izgradnji nove opere (*Opéra Bastille*) ili monumentalnog zdanja koje je danas glavno sedište Francuske nacionalne biblioteke i koje nosi njegovo ime (*Bibliothèque nationale de France – François-Mitterrand*).

Ni Miteranovi prethodnici, kao ni naslednici, nisu mnogo zaostajali na tom polju. Žorž Pompidu (*Georges Pompidou*), drugi po redu predsjednik Pete republike (1969-1974.), osnovao je „centar Bobur” (*Centre national d'art et de culture Georges-Pompidou* ili popularno *Beaubourg*), koji je posvećen savremenoj umetnosti čiji je i sam bio veliki poklonik. Žak Širak (*Jacques Chirac*), koji je nakon Miterana dva puta bio biran za predsjednika Francuske (1995. i 2002. godine) i koji je bio ljubitelj primarnih umetnosti, doneo je odluku o stvaranju Muzeja umetnosti i civilizacija Afrike, Azije, Okeanije i Amerike (*Musée du quai Branly*).⁴

Ovaj spisak „ktitorske” zaostavštine predsjednika Pete republike, koji bismo mogli još značajno uvećati, nije anegdotske prirode kao što bi se u prvi mah dalo pomisliti. Sasvim suprotno, gore navedena praksa verovatno ponajbolje ilustruje koncentraciju vlasti koja se nalazi u rukama francuskog predsjednika i sledstveno, svu originalnost i kompleksnost francuske Pete republike.

³ „Volja [na izvoru odluke], mesto na kojem se odlučuje je Jelisejska palata. Vlast, to je Jelisejska palata, to je predsjednik Republike, i u tom smislu je Prelo [*Marcel Prélot* – ne *Preslot* kako je u knjizi pogrešno navedeno – profesor ustavnog prava, prim. aut.] bio u pravu kada je govorio o vladavini jedne ličnosti”, Pierre Mendès France, *Regard sur la Ve République (1958-1978)*, Entretiens avec François Lanzenberg, Fayard, Paris 1983, 35.

⁴ Izraz „primarne umetnosti” odnosi se na umetnost ne-Zapadnih civilizacija, a ušao je u upotrebu krajem dvadesetog veka kao zamena za termin „primitivne umetnosti” koji se smatrao degradirajućim.

Originalnost prvo: francuski predsednik, predsednik sunce?⁵ Asocijacija na apsolutističku monarhiju neodoljiva je i napravljena je mnogo pre nego što su predsednici Pete republike odlučili da, baveći se prostornim planiranjem i podižući impozantna zdanja, ostave svoj pečat u državnoj prestonici, Parizu. Reči prvog predsednika Pete republike Šarla de Gola (*Charles de Gaulle*) koje smo istakli u uvodu, o tome da je „nedeljiva vlast države u potpunosti poverena predsedniku od strane naroda koji ga je izabrao” i da nema druge „koja nije od njega predata”, naprosto odzvanjaju kao eho reči Bosiea (*Bossuet*) koji je govoreći o Luju XIV (kralj sunce) tvrdio da je „cela država u njemu” i da je „volja naroda sadržana u njegovoj volji”, ili pak reči Luja XV koji je, obraćajući se Pariskom parlamentu izjavio da samo u njegovoj ličnosti „leži suverena vlast”.⁶ Kao krajnji odjek, Velika kapija na Defansu (*La Grande Arche de la Défense*), o čijoj izgradnji je odlučio Fransoa Miteran, potvrđuje, kroz materijalizaciju predsedničke moći, De Golove reči iz 1964. godine.

Teško bi bilo zamisliti predsednike Nemačke ili Italije, pa čak i monarhe Španije ili Ujedinjenog Kraljevstva, u ulozi sličnoj onoj koju ima predsjednik Pete republike a koji, baš kao i šefovi država u navedenim zemljama, ne snosi odgovornost za akte izvršene u okviru svoje funkcije. U političkom i medijskom smislu, figura francuskog predsednika mnogo više podseća na predsednika Sjedinjenih Američkih Država (SAD), nego na predsednike Nemačke ili Italije čijih se imena, za razliku od imena kancelara i predsjednika vlada tih zemalja, retko ko seća. Osobenost je očigledna utoliko pre što Francuska sa Nemačkom, ili Italijom, deli ustavni režim u kojem se izvršna i zakonodavna vlast nalaze u međusobnoj zavisnosti kroz mogućnost izglasavanja nepoverenja izvršnoj vlasti od strane zakonodavne i, recipročno, mogućnost raspuštanja zakonodavne vlasti od strane izvršne, što ove tri zemlje radikalno odvajaju od SAD gde slični mehanizmi ne postoje.

⁵ Da ustavnopravni poredak Pete republike asocira na monarhiju starog režima, jedna je od konstanti političkog, akademskog i medijskog izraza u Francuskoj. Tome u simboličkoj ravni doprinosi i činjenica da se kraljevski dvorovi, plemićke palate i domeni, i danas koriste za potrebe republike i njenih najviših funkcionera (kongresi parlamenta se na primer održavaju u Versaju). Ipak, osnovni razlog za takvu asocijaciju leži u ulozi i moći francuskog predsednika koji se neretko naziva „republikanskim monarhom”. Vid. među mnogobrojnim primerima P. M. France (1983), 32 i 48, Marie-Anne Cohendet, *Le président de la République*, Dalloz, Paris 2002, 25 i dalje, ili Philippe Ardant, Bertrand Mathieu, *Institutions politiques et droit constitutionnel*, LGDJ, Paris 2013²⁵, 485.

⁶ Vid. Jean-Jacques Chevallier, Guy Carcassonne, Olivier Duhamel, *La Ve République 1958-2001. Histoire des institutions et des régimes politiques de la France*, Armand Colin, Paris 2001⁹, 109. Parlamenti starog režima imali su prevashodno sudsku funkciju.

Dakle, kao i Nemačka i Italija, Španija ili Ujedinjeno Kraljevstvo, francuska Peta republika funkcioniše po parlamentarnom principu. Sasvim suprotno od navedenih zemalja pak, francuski šef države ima moć sa kojom bi se jedino mogla uporediti, i to donekle, moć predsednika SAD (u unutrašnjim okvirima razume se).

Kompleksnost zatim: ako je teško naći bilo kakvu sličnost između francuskog predsednika i šefova država ostalih zapadnoevropskih demokratija, još je teže naći u slovu ustava Pete republike pravni osnov koji francuskim predsednicima omogućava da, na primer, svojevolejno podižu muzeje i piramide (makar bile i od stakla). Ali za tvorca francuske Pete republike, Šarla De Gola, ustav se i ne može svesti samo na njegovo slovo jer, prema njegovim rečima, ustav čine njegov duh, njegove institucije i, iznad svega, njegova praksa.⁷ Iz tog razloga su istorijski kontekst stvaranja Pete republike, snaga presedana i, iz njih proisteklih, ustavnih konvencija, podjednako važni kao i analiza samih ustavnih odredaba za sagledavanje i shvatanje francuske Pete republike, koja u mnogo čemu počiva na brojnim paradoksima.

Originalna i kompleksna, kombinujući na jedan čudan način evropski i američki institucionalni i politički model, Peta republika nadilazi klasične ustavnopravne tipologije. „I parlamentarna i predsednička, ni parlamentarna ni predsednička”, rekao bi profesor Olivje Diamel (*Olivier Duhamel*).⁸ U nemogućnosti da je odredimo kroz postojeće i dobro etablirane kategorije, krenućemo od karakteristika koje određuju nju: apsolutna prevlast predsednika Republike (1), koja se oslanja na podršku većine u parlamentu (čime se dotična prevlast paradoksalno oslanja na parlamentarnu logiku) (2), iz čega proističe jedan sasvim originalan institucionalni okvir koji u punoj meri opravdava postojanje zasebne kategorije polupredsedničkog režima (3).

1. PREVLAŠT PREDSEDNIKA KAO OSOBENOST V REPUBLIKE („KRALJ VLADA I UPRAVLJA”...)

Da bi se razumela priroda Pete republike, kao i njena specifičnost koja se ogleda u dominantnom položaju njenog predsednika, potrebno je osvrnuti se na same početke režima i događaje koji su obeležili njegovo rađanje. Slabost Četvrte republike, alžirska kriza i ličnost Šarla de Gola bili

⁷ Conférence de presse du 31 janvier 1964, Ch. de Gaulle (1970a), 163.

⁸ Olivier Duhamel, Guillaume Tusseau, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, Seuil, Paris 2013³, 467–472.

su od presudnog značaja u oblikovanju novog francuskog ustavnopravnog poretka i predsedničke uloge u okviru njega (1.1). Ustavna promena iz 1962. godine, kojom je odlučeno de se predsednik Republike bira na opštim neposrednim izborima, predstavlja svakako drugi najvažniji momenat u istoriji Pete republike. Navedena promena omogućila je da se značaj predsedničke funkcije očuva i nakon De Gola, i definitivno je udaljila Francusku od klasične kategorije parlamentarnog režima (1.2)

1.1. Prevlast predsednika: De Golov pečat

Ustav Pete republike predstavlja reakciju na režim nemoćne i prezrene Četvrte republike koja je uspostavljena 1946. godine. Francuzi imaju običaj da kažu da Četvrtom republikom nije vladano, već samo upravljano, aludirajući time na veliku političku nestabilnost i kompromitaciju političkih elita, i činjenicu da je samo visoka administracija svojim radom održavala državnu mašineriju u funkciji.⁹ Takav režim, koji je počivao na mnoštvu parlamentarnih stranaka i rovitim vladajućim koalicijama naprosto nije mogao da se izbori sa ozbiljnim krizama dekolonizacije. Oslabljena Indokinom, Četvrta Republika umrla je od Alžira.

1.1.1. Istorijski kontekst rađanja V Republike i institucionalna vizija De Gola

Pobuna u Alžiru i borba za nezavisnost počela je 1954. i uveliko je eskalirala do 1958. godine, kada je u strahu od „izdaje” vladajuće političke klase, francusko stanovništvo Alžira uz pomoć francuske vojske, preuzelo vlast u gradu i oformilo 13. maja 1958. godine „Komitet javnog spasa” na čije čelo je stao general Masi (*Massu*). Od ovog trenutka, koji je označio početak otvorene pobune protiv državnih vlasti, bilo je potrebno samo dvadeset dana da se definitivno sruši posrnula Četvrta republika. Događaje koji su usledili nakon 13. maja neophodno je ovde opisati u najkraćim crtama.

U kontekstu diskreditovane države i delegitimisanih institucija, general Masi u noći između 13. i 14. maja upućuje poziv Šarlu De Golu da se vrati na vlast. De Gol izdaje 15. maja saopštenje u kojem obznanjuje da

⁹ Za dvanaest godina postojanja Četvrte republike smenile su se dvadeset i dve vlade sa prosečnim trajanjem od šest i po meseci. Vid. Jean Gicquel, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, Montchrestien, Paris 2003¹⁹, 447.

je spreman da prihvati odgovornost u vođenju Republike. Opšta atmosfera dodatno se zaoštrava 24. maja kada, nakon Alžira, i vojni garnizoni sa Korzike otkazuju poslušnost i prete desantiranjem padobranskih jedinica na glavni grad (operacija „Vaskrsenje”). U strahu od potpunog kolapsa, ideja o povratku De Gola počinje polako da se nameće inače nevoljnom političkom establišmentu Četvrtre republike. Tada na scenu stupa De Golov smisao za svršen čin i stvaranje istorije. Naime, saopštenjem od 27. maja, on obznanjuje da je „juče započeo regularan proces neophodan za fomiranje republikanske vlade koja će biti sposobna da obezbedi jedinstvo i nezavisnost zemlje”.¹⁰ Istina je da je prethodne noći De Gol imao samo jedan neuspešan razgovor sa predsednikom vlade Pjerom Flimlenom (*Pierre Pflimlin*) i ništa slično nije bilo dogovoreno. Stvari su međutim već bile odmakle suviše daleko u zemlji koja je bila na ivici građanskog rata i De Golova kombinacija „blefa” i svršenog čina pokazala se uspešnom. Predsednik države Rene Koti (*René Coty*) 29. maja obaveštava skupštinu o svojoj nameri da mandat predsednika vlade poveri „najslavnijem Francuzu”, Šarlu de Golu, koji 1. juna 1958. godine postaje poslednji predsednik vlade Četvrtre republike. Dva dana kasnije (3. jun), izglasan je ustavni zakon koji De Golu omogućava da započne rad na novom ustavu.

Ovakav razvoj događaja, ili tačnije rečeno vanredne okolnosti koje su postojale, omogućile su De Golu da novi ustav – Ustav Pete republike – u potpunosti oblikuje u skladu sa sopstvenom institucionalnom vizijom koju je prvi put izneo dvanaest godina ranije, u čuvenom govoru iz Bajea (*discours de Bayeux*), 16. juna 1946. godine.¹¹ Stavovi izneti tom prilikom, ako se u vidu imaju parlamentarna (mogli bismo možda reći i „parlamentaristička”) tradicija i važna uloga stranaka u dotadašnjem političkom životu Francuske, svedoče o jednom atipičnom, gotovo anti-sistemskom viđenju institucija.

Početna tačka De Golovog promišljanja ustavnog uređenja jeste osuda uloge stranaka (suštinski je reč o osudi „strančarenja” i „politikanstva”) prema kojima je francuski general oduvek osećao najdublji prezir. „Rivalitet partija kod nas uvek poprima jedan fundamentalni karakter, koji uvek dovede sve u pitanje, i pod kojim se prečesto izgube viši interesi zemlje”. De Gol smatra da se ova konstanta koja neizostavno državu čini slabom (sudbina Četvrtre republike potvrdila je u punoj meri ovo viđenje) na neki način mora neutralizovati institucionalnom arhitekturom koja bi obezbedila snagu i kontinuitet države. U tom smislu

¹⁰ J.-J. Chevallier, G. Carcassonne, O. Duhamel (2001°), 4.

¹¹ Charles de Gaulle, *Discours et messages*, Tome 2, Plon, Paris 1970b, 5–11.

se podrazumeva, nastavlja De Gol, da izvršna vlast ne sme proizlaziti iz parlamenta jer bi se u suprotnom vratili u stanje konfuzije vlasti u kojem bi vlada ubrzo postala samo „skup raznolikih delegacija”.

Kao što primećuje profesor Diamel, ako bi bilo potrebno izdvojiti samo jednu De Golovu ideju koja se tiče funkcionisanja institucija, onda bi to upravo bila ova: izvršna vlast ne sme proizlaziti iz parlamenta jer bi se u suprotnom izložila pogubnom uticaju stalnih političkih kalkulacija.¹² Iz ovog stava, kao logična posledica, proizlazi sledeći: „Dakle, od šefa države, koji se nalazi iznad partija i koji je izabran od strane tela koje obuhvata parlament ali koje je mnogo šire (...) mora da proističe izvršna vlast”. Upravo ova misao objašnjava ulogu i značaj predsedničke funkcije u institucionalnoj arhitekturi francuske Pete republike.

Podsećajući u svojim memoarima na period elaboracije ustava Pete republike, De Gol podvlači da je tada od svih konsultovanih instanci prihvaćeno da „šef države zaista bude na čelu vlasti, da zaista odgovara za Francusku i za Republiku, da zaista određuje vladu i predsedava njenim sednicama, da zaista imenuje na visoke civilne, vojne i sudske funkcije, da zaista bude na čelu vojske (...) da može svojevolejno da raspusti skupštinu... (...).”¹³

Naravno, 1958. godine nije bilo moguće (niti se htelo) uvođenje predsedničkog režima i uspostavljanje stroge podele izvršne i zakonodavne vlasti.¹⁴ Parlamentarni režim je opstao, prvi ministar je ostao. U tom kontekstu se može reći da se De Golova vizija izvršne vlasti svodi na bicefalizam – predsednik/prvi ministar, ali ne i dijarhiju jer je predsednik taj koji odlučuje, a prvi ministar onaj koji izvršava.¹⁵ Drugim rečima, De Golova vizija je vizija apsolutne prevlasti predsednika koji je garant očuvanja kontinuiteta, snage i stabilnosti države. Navedena vizija našla je direktnu transkripciju u Ustavu Pete republike koji je proglašen 4. oktobra 1958. godine i najbolje se ogleda u odredbama koje se odnose na nadležnosti predsednika Republike.

¹² O. Duhamel, G. Tusseau (2013°), 589.

¹³ Charles de Gaulle, *Mémoires d'espoir; Le renouveau 1958-1962*, Plon, Paris 1970c, 35.

¹⁴ Odgovornost vlade pred parlamentom bio je jedan od pet ograničavajućih principa sadržanih u ustavnom zakonu od 3. juna 1958. godine te nije mogao biti zaobiden.

¹⁵ Ch. de Gaulle (1970a), 167.

1.1.2. Nadležnosti predsednika Republike

Peta republika nesumnjivo je rođena kao parlamentarni režim. Čl. 20 Ustava jasno proklamuje odgovornost vlade pred parlamentom (tj. Nacionalnom skupštinom) dok čl. 49 i 50 precizno definišu procedure (glasanje o poverenju na zahtev Vlade, izglasavanje nepoverenja) kojima se princip odgovornosti vlade sprovodi u delo.

U parlamentarnim režimima je pozicija predsednika Republike (ili monarha) sasvim ograničena i mahom se svodi na protokolarne funkcije i ulogu predstavljanja zemlje u međunarodnim okvirima.¹⁶ Sve ostale prerogative predsednika uglavnom su nominalne prirode jer ih nije moguće vršiti bez saglasnosti članova vlade. Naime, da bi neki predsednički akt bio validan, potrebno je da bude potpisan i od predsednika vlade ili odgovarajućeg člana vlade. Ovom tehnikom premapotpisa, koja se nalazi u samom začetku parlamentarnog režima, jasno se utvrđuje nosilac političke odgovornosti. To više nije kralj, ili predsednik Republike, jer oni politički nisu odgovorni, već vlada koja za svoje delovanje odgovara parlamentu. Drugim rečima: „Kralj vlada ali ne upravlja”.

Upravo je u ovom segmentu Ustav Pete republike uneo osetne novine proširivši spisak nadležnosti predsednika Republike za čije vršenje nije potrebna saglasnost Vlade. Shodno čl. 19, svi akti predsednika Republike, izuzev onih koji su predviđeni čl. 8, 11, 12, 16, 18, 54, 56 i 61, zahtevaju premapotpis prvog ministra ili resornih ministara. Dakle, nadležnosti koje su predviđene gore nabrojanim članovima predstavljaju sopstvene nadležnosti predsednika Republike.

Pravo predsednika da se obrati Parlamentu (čl. 18), Ustavnom savetu (čl. 54 i 61) kao i da izabere njegova tri člana (čl. 56), na taj način oslobođeno je premapotpisa. Mnogo važnije, predsednik samostalno, da ne kažemo svojevolejno, imenuje prvog ministra (čl. 8), raspisuje referendum, i to o bilo kom zakonu koji se tiče uređenja („organizacije”) vlasti (čl. 11), raspušta skupštinu (čl. 12) i preuzima sve neophodne mere u vanrednim okolnostima, tj. u slučaju postojanja ozbiljne i neposredne pretnje usmerene protiv institucija, nezavisnosti nacije, teritorijalnog integriteta ili izvršenja međunarodnih obaveza (čl. 16).¹⁷

¹⁶ Vid. za primer Savezne Republike Nemačke i Italije, Stéphane Rials, Denis Baranger, *Textes constitutionnels étrangers*, PUF, Paris 2002¹⁰, 65–66 i 104–105.

¹⁷ Čl. 16, kojim se predsedniku Republike ostavlja diskreciono pravo da oceni da li određena situacija zahteva donošenje „neophodnih mera” kako bi se očuvalo normalno funkcionisanje vlasti, od samog početka izazivao je skepsu i određenu bojazan od zloupotrebe. Vid. Guy Carcassonne, *La Constitution*, Seuil, Paris 2013¹¹, 112–116.

Postojanje predsedničkih nadležnosti koje su oslobođene premapotpisa ne znači da se predsednik u vršenju ostalih nadležnosti, za čiju validnost je premapotpis neophodan, nalazi u podređenom položaju.¹⁸ Sasvim suprotno, potpisivanje uredbi koje se usvajaju na sednicama vlade i imenovanje visokih državnih funkcionera (čl. 13), akreditacija ambasadora (čl. 14), vođenje međunarodnih pregovora i potvrđivanje međunarodnih ugovora (čl. 52), vođenje armije na čijem se čelu nalazi i predsedavanje savetima i visokim komitetima nacionalne odbrane (čl. 15), ostaju u punoj meri ovlašćenja predsednika koji je, zbog neophodnosti premapotpisa, samo nateran na minimum dogovora sa prvim, ili resornim, ministrom.

Pored navedenih nadležnosti neophodno je pomenuti i uredbu od 14. januara 1964. godine koja se odnosi na strateške nuklearne snage ratnog vazduhoplovstva (kasnije proširena i na pomorsku i kopnenu komponentu nuklearnog odvratanja) i koja predviđa da se one mogu upotrebiti samo po komandi predsednika Republike (u hitnim slučajevima, premapotpis može biti dat naknadno odnosno imati retroaktivno dejstvo).

Konačno, treba napomenuti da predsednik države predsedava sednicama Vlade (čl. 9), što mu omogućava da određuje dnevni red sednica a samim tim i da usmerava raspravu u određenom pravcu.

Služeći se ovim širokim dijapazonom nadležnosti, videćemo da se De Gol zaista nalazio, i u formalnom i u efektivnom smislu, na čelu francuske države. On je i vladao, i upravljao. Zahvaljujući važnoj ustavnoj promeni iz 1962. godine, to su činili i svi njegovi naslednici.

1.2. Ustavna promena iz 1962. godine: garancija trajne prevlasti predsednika

Ustavna promena iz 1962. godine, kojom su izmenjeni čl. 6 i 7 Ustava (1958.) i kojom je promenjen način izbora predsednika, svakako predstavlja prekretnicu u razvoju, odnosno u kontinuitetu Pete republike.¹⁹ Naime, bez dotične promene ustava, Francuska bi se nakon vladavine De Gola nesumnjivo razvijala kao klasičan parlamentarni režim sa odgovarajućom, skoro protokolarnom, ulogom koja u takvim režimima sleduje predsedniku države. U ovom slučaju bi dakle odsustvo promene

¹⁸ J.-J. Chevallier, G. Carcassonne, O. Duhamel (2001⁹), 21–22.

¹⁹ Ustav iz 1958. godine predviđao je jedno prošireno telo za izbor predsednika koje se sastojalo od parlamentaraca ali i izabranih predstavnika lokalnih samouprava (opštinskih i regionalnih odbornika) što je skupa činilo oko 80.000 birača.

upravo dovelo do promene dotadašnje prakse, baš kao što je promena ustava omogućila kontinuitet u pogledu načina vršenja vlasti.²⁰

1.2.1. Novi legitimitet...

Stari socijalista Treće republike, Leon Blum (*Léon Blum*) predvideo je još 1946. godine promenu ustava koja će uslediti šesnaest godina kasnije. Naime, analizirajući De Golov „ustav iz Bajea”, Blum primećuje da šef države kojeg zagovara De Gol, jeste zapravo efektivni šef izvršne vlasti čime se funkcija predsednika vlade svodi na ulogu njegovog portparola pred parlamentom. Za ovako koncipiranog šefa izvršne vlasti, nastavlja Blum, nije dovoljno samo proširiti telo koje ga bira. S obzirom na njegova ovlašćenja, potrebno ga je naoružati legitimitetom koji može proisteći samo iz opštih izbora. „To je logičan ishod sistema; to je jedini način da se on utemelji u pravu”.²¹

Logičan ishod koji ovde pominje Blum, De Gol je imao na umu još 1958. godine ali je odlučio da ga sprovede u delo onda kada se to učinilo mogućim, 1962. godine.²² Razlog koji navodi: da obezbedi svojim naslednicima, kroz opšte izbore, političku težinu i nacionalni legitimitet koji su njemu podarili istorijski događaji, kako bi se osigurali stabilnost institucija Pete republike i preimućstvo šefa države koje bi navedenu stabilnost trebalo da garantuje.²³ Neposredan povod: neuspeli atentat kod Malog Klamara (*Petit-Clamart*) 22. avgusta 1962. godine koji su protiv De Gola izvršili protivnici njegove alžirske politike i koji mu je omogućio da javnosti predoči problem naslednika i opravda promenu ustava.

Znajući da za takvu reformu nema podršku Parlamenta, De Gol odlučuje da zaobiđe čl. 89 Ustava koji direktno reguliše tu materiju (i daje u proceduri promene ustava odlučujuću ulogu upravo Parlamentu) i 20. septembra najavljuje, shodno čl. 11 Ustava, održavanje referendumu o ovom pitanju. Kao odgovor na ovu odluku o raspisivanju referendumu koju smatra protivustavnom, Nacionalna skupština 5. oktobra izglasava nepoverenje vladi Žorža Pompidua. Pet dana kasnije (10. oktobra) De Gol

²⁰ Olivier Duhamel, „Les logiques cachées de la Constitution de la Cinquième République”, *La Constitution de la Cinquième République*, (dir. O. Duhamel, J.-L. Parodi), Presses de la Fondation nationale des Sciences politiques, Paris 1988, 19.

²¹ *Ibid.*

²² G. Carcassonne (2013¹¹), 57.

²³ Marcel Monin, *Textes et documents constitutionnels depuis 1958*, Armand Colin, Paris 2001, 67.

na osnovu čl. 12 Ustava raspušta skupštinu, čime započinje oštra borba u kojoj se protiv predloga o promeni ustava okupio veći deo političke klase, parlamentaraca, medija i pravnika.

De Gol odlučuje da referendum pretvori u plebiscit stavljajući u igru svoju funkciju. Na referendumu od 28. oktobra 1962. odnosi odlučujuću pobjedu za očuvanje „njegove” republike (dinamika iz referendumске kampanje prenela se i na parlamentarne izbore koji su održani novembra iste godine i posle kojih „Unija za novu republiku”, koja podržava De Gola, postaje najveća francuska partija čime postepeno počinje proces ukрупnjavanja francuske političke scene).²⁴

Od tada će francuski predsednici biti birani na opštim neposrednim izborima što će im podariti legitimitet koji će im omogućiti da očuvaju apsolutnu prevlast sopstvene funkcije.

1.2.2. ...za staru praksu

U čemu se ta prevlast sastoji? Moglo bi se odgovoriti: u svemu! De Gol je od 1958. godine zaista utvrđivao politiku nacije. On je vodio i unutrašnju i spoljnu politiku zemlje odlučivši na primer o načinu rešavanja alžirske krize. Radi toga je koristio sve ustavne nadležnosti koje su mu stajale na raspolaganju. Na sednicama vlade, kojima prema Ustavu predsedava predsednik države (čl. 9), De Gol je davao poslednju reč i donosio odluke. Svaki put kada je bilo potrebno, crpeo je legitimitet iz naroda kroz plebiscitarne referendume u kojima je uvek u igru stavljao i svoju funkciju (čl. 11): 8. januara 1961. o alžirskoj politici; 8. aprila 1962. o potvrđivanju rešenja za Alžirsku krizu i naravno, oktobra iste godine o promeni ustava i izboru predsednika. Tom prilikom je raspustio i Nacionalnu skupštinu (čl. 12). Prilikom vojnog puča u Alžiru aprila 1961. godine, De Gol je na osnovu čl. 16 šest meseci diskreciono preduzimao sve neophodne mere koje je situacija zahtevala.

Međutim, pored ovih ustavnih nadležnosti, De Gol je određenim presedanima dodatno ojačao funkciju predsednika Republike obezbedivši sebi prava koja Ustav nije predviđao. Diskreciono razrešenje prvog ministra, u skladu sa dualističkim viđenjem parlamentarizma, najvažnije je od njih. Naime, čl. 8 Ustava predviđa samo da predsednik imenuje prvog ministra i da ga ne može razrešiti osim ako prvi ministar ne podnese ostavku svoje vlade. Šarl de Gol je uveo drugačiju praksu kada se, van bilo

²⁴ Vid. J.-J. Chevallier, G. Carcassonne, O. Duhamel (2001⁹), 84–101.

kakvog izbornog procesa, zahvalio svom prvom ministru Mišelu Debreu (*Michel Debré*) i imenovao Žorža Pompidua aprila 1962. godine. Čak je od svojih prvih ministara zahtevao da mu predaju „blanko” ostavke koje bi, u slučaju „neposlušnosti”, mogao da aktivira.²⁵ Ovu praksu nastavili su svi potonji predsednici: predsednik Pompidu smenio je 1972. godine svog prvog ministra Žaka Šaban-Delmasa (*Jacques Chaban-Delmas*), Miteran je 1984. smenio Pjera Moroa (*Pierre Mauroy*), 1991. Mišela Rokara (*Michel Rocard*) a 1992. Edit Kreson (*Édith Cresson*), Širak je 2005. smenio Žan-Pjera Rafarena (*Jean-Pierre Raffarin*)...²⁶

Poredak u kojem predsednik Republike ima značaj koji smo prethodno opisali je profesor Žan Žikel (*Jean Gicquel*) nazvao „prezidencijalističkim režimom”. Definisao ga je kao „režim koji moć koncentriše u rukama predsednika zbog njegovog načina izbora i usled postojanja parlamentarne većine koja ga podržava”.²⁷ Vrat ćemo se kasnije na ocenu o tome da je samo prva reč Žikelove sintagme primerena, ne i druga. Ono što je u ovom trenutku važnije jeste sama definicija koja jasno pokazuje da prevlast predsednika mora da se osloni na parlamentarnu većinu kako bi bila efektivna.

2. OSOBENOST V REPUBLIKE PARADOKSALNO SE OSLANJA NA PARLAMENTARNU LOGIKU (...SAMO UZ PODRŠKU PARLAMENTARNE VEĆINE)

Prethodno opisana moć predsednika Pete republike, izuzev samih početaka ovog originalnog režima kada su istorijske okolnosti i snaga De Golove ličnosti osigurale apsolutno preimućstvo predsedničke funkcije, direktno zavisi od podrške parlamentarne većine. Time se uloga predsednika – koja čini svu osobenost Pete republike odvajajući

²⁵ Prema svedočenju Mišela Žobera (*Michel Jobert*) koji je bio šef kabineta prvog ministra Žorža Pompidua od 1966. do 1968. godine. Vid. Maurice Duverger, *Échec au roi*, Albin Michel, Paris 1978, 153.

²⁶ Praksa razrešenja dužnosti prvog ministra, koju je uveo De Gol, postala je ustavna konvencija. Vid. Pierre Avril, *Les conventions de la Constitution*, PUF, Coll. Léviathan, Paris 1997, 111 – 118. Preuzevši sudsku praksu Vrhovnog suda Kanade (mišljenje Vrhovnog suda Kanade od 28. septembra 1981.) i „Dženingsov test” (*Jennings test*), profesor Avril zaključuje da je razrešenje dužnosti prvog ministra od strane predsednika Republike ustavna konvencija pošto navedena praksa pruža potvrdne odgovore na sva tri pitanja gore navednog testa kojim se ustavne konvencije identifikuju: da li postoje presedani?; da li su se akteri smatrali obavezani pravilom?; da li postoji razlog koji pravilo objašnjava?

²⁷ Jean Gicquel, Jean-Éric Gicquel, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, Montchrestien/LGDJ, Paris 2013²⁷, 154.

je od tradicionalnih parlamentarnih režima – na paradoksalan način vraća u okvire parlamentarne logike. U tom smislu, parlamentarni izbori predstavljaju odlučujući faktor „prezidencijalističkog” funkcionisanja Pete republike (2.1). Ustavna promena iz 2000. godine kojom je predsednički mandat skraćen sa 7 na 5 godina promenila je donekle ovu jednačinu. Iako je još rano da se osete posledice ove reforme u svojoj punoći, već se jasno nazire činjenica da, ako parlamentarni izbori predstavljaju determinantu za funkcionisanje političkog sistema, onda predsednički izbori predstavljaju ključ za parlamentarne izbore. Na ovaj način se, povratnim dejstvom, krug zatvara i dodatno se naglašava prezidencijalistička priroda režima Pete republike (2.2).

2.1. Parlamentarni izbori kao determinanta

Ako u formalnom smislu Francuska ima samo jedan ustav, u materijalnom smislu reč je o dva ustava odnosno o dva različita načina funkcionisanja institucija. U jednom je predsednik Republike taj koji ima apsolutnu prevlast – „prezidencijalistički” način funkcionisanja. U drugom, preimućstvo u vođenju države preuzima prvi ministar – „prvo-ministarski” način funkcionisanja. Ovo je posledica činjenice da izvršna vlast u Francuskoj, za razliku od ostalih velikih Zapadnih demokratija, zavisi od dve vrste izbora: i predsedničkih i parlamentarnih. Način na koji će se rezultati navedenih izbora sklopiti direktno određuje sliku i rad izvršne vlasti.

2.1.1. Šef države na čelu većinske piramide: „obrnuti monizam”

Kada parlamentarni i predsednički izbori daju isti rezultat, tj. kada se većinski broj mandata u parlamentu sa jedne, i predsednička funkcija sa druge strane, dodele istoj političkoj porodici, nalazimo se u prisustvu „većinskog momenta” (*fait majoritaire*). Tada se šef države nalazi na vrhu većinske piramide što mu dozvoljava da u punoj meri koristi prezidencijalističke mogućnosti Ustava Pete republike. Iako ova situacija predstavlja pravilo u istoriji Pete republike (od prvih opštih predsedničkih izbora 1965. godine do poslednjih 2012. godine, samo se tri puta desilo da parlamentarna i predsednička većina ne koicidiraju što u vremenskom zbiru predstavlja 9 od 47 godina), ona takođe predstavlja i dvostruki paradoks.²⁸

²⁸ Saldo u korist prezidencijalističkog načina funkcionisanja još je veći jer u suštini, iako u nešto drugačijim uslovima, on teče od samog početka Pete republike 1958. godine.

Prvi paradoks leži u činjenici da, ako je Peta republika zamišljena kao parlamentarni režim, ne treba gubiti iz vida da je koncipirana kao dualistički parlamentarni režim. Kao parlamentarni režim dakle, u kojem prvi ministar ima dualnu odgovornost jer politički odgovara kako parlamentu, tako i predsjedniku Republike. Međutim, ova dvostruka odgovornost relativno se brzo izgubila i svela se na isključivu odgovornost prvog ministra pred predsjednikom Republike. Prateći profesora Diamela, mogli bismo reći da je zamišljeni dualizam zamenjen „obrnutim monizmom”: „parlament je dominirao nad vladom, koja je dominirala nad predsjednikom Republike (klasični monizam Četrte republike); predsjednik dominira nad vladom koja dominira nad parlamentom (obrnuti monizam Pete republike)”.²⁹

Ovaj prvi paradoks objašnjava se postojanjem stabilne parlamentarne većine koja predstavlja novost u francuskoj parlamentarnoj istoriji i bez koje „većinski momenat” ne bi bio moguć. Naime, dugo se u Francuskoj verovalo da stabilnost vlade nikada neće moći da proistekne iz postojanja homogene parlamentarne većine. Iskustvo nestabilne Četrte republike, koja je zbog mnoštva političkih partija i krhkih koalicija promenila više od dvadeset vlada za dvanaest godina, još uvek je predstavljalo osnovni okvir poimanja institucionalne stvarnosti. O tome svedoče i reči Mišela Debrea, glavnog „pisca” Ustava iz 1958. godine: „Zato što u Francuskoj stabilnost vlade ne može proisteći iz izbornog zakona [dakle iz Nacionalne skupštine, prim. aut.], ona mora biti rezultat ustavnih odredaba”.³⁰ Upravo je zbog takvog shvatanja došlo do racionalizacije parlamentarizma 1958. godine, tj. do uspostavljanja ustavnopravnih mehanizama koji vladi omogućuju da bude stabilna i efikasno vodi politiku uprkos odsustvu jasne i koherentne parlamentarne većine. Zapravo, celokupna ustavna konstrukcija, samim tim i uloga predsjednika Pete republike, građena je na osnovu premise o nemogućnosti postojanja stabilne većine u parlamentu. Funkcija predsjednika Republike, koji se nalazi iznad političkih partija, trebalo je da osigura potrebnu stabilnost i kontinuitet države. Međutim, i to je drugi paradoks „većinskog momenta”, do stvaranja jasne i koherentne većine u parlamentu upravo je došlo zahvaljujući predsjedniku. Ličnost De Gola i način izbora predsjednika nakon 1962. godine (uz postojanje većinskog dvokružnog izbornog sistema za narodne poslanike) presudno su uticali na ukрупnjavanje političke scene u Francuskoj. Već je na parlamentarnim izborima 1962. godine, koji su održani nakon referenduma o promeni

²⁹ O. Duhamel (1988), 15.

³⁰ Vid. Bastien François, *Le régime politique de la Ve République*, La Découverte, Paris 1999, 34.

načina izbora predsjednika Republike, „Unija za novu republiku”, koja je podržavala De Gola, osvojila 233 od 484 mandata. Započeta (bi) polarizacija nastavljena je po prirodi stvari prilikom predsedničkih izbora 1965. godine kada su u drugom krugu bili suprotstavljeni Šarl de Gol i Fransoa Miteran. Ukрупnjavanje političke scene suštinski je završeno 1972. godine kada su stranke francuske levice (Socijalistička partija, Komunistička partija i Pokret levih radikala), shvativši da ne mogu da pobeđe na predsedničkim izborima ako imaju više kandidata, potpisale zajednički program delovanja. Liderstvo Socijalističke partije i Fransoa Miterana na francuskoj levisi, kasnije i pobeđa Miterana na predsedničkim izborima 1981. godine, rezultat su navedenog zajedničkog delovanja.

Ovakav razvoj događaja učinio je da predsjednik Republike, koji je trebalo da bude iznad partija, zapravo postane šef jednog od dva politička bloka. Kada bi njegova partija imala većinu u parlamentu, prezidencijalizam bi se iskazivao u punoj snazi.

2.1.2. „Kohabitacija” kao povratak slovu ustava

Da su parlamentarni izbori, odnosno podrška parlamentarne većine presudni za postojanje prezidencijalističkog načina vršenja vlasti, prvi je osetio treći predsjednik Pete republike Valeri Žiskar Desten (*Valéry Giscard d'Estaing*) koji je vladao od 1974. do 1981. godine. Žiskar Desten bio je naime na čelu partije „Nezavisnih republikanaca” koja je bila manjinski partner u okviru degolističke koalicije na vlasti. U tim uslovima nikada nije imao apsolutnu podršku parlamentarne većine kojoj je pripadao te nije uvek mogao da presudno odlučuje o svemu (dobar primer umanjene moći predsjednika predstavljaju reforme preduzeća ili oporezivanje profita na pokretnu i nepokretnu imovinu iz tih godina). Siguran znak odsustva bezrezervne podrške u parlamentu bila je i upotreba mehanizama racionalizovanog parlamentarizma kojima se služio Destenov prvi ministar Remon Bar (*Raymond Barre*) od 1976. do 1981. godine. Mehanizam „blokiranog glasanja” predviđen članom 44 Ustava, koji omogućava vladi da zaobiđe parlamentarne amandmane, bio je upotrebljen u trideset i sedam navrata za vreme Destenove vladavine (isti član je upotrebljen samo osam puta za vreme Pompiduovog mandata). Čl. 49, st. 3 Ustava, koji omogućava da se predlog zakona usvoji bez glasanja (jedini način za poslanike da spreče usvajanje zakonskog predloga jeste da izglasaju nepoverenje vladi) primenjen je deset puta u istom periodu (nikada nije bio primenjen u vreme Pompidua).

Ovi mehanizmi racionalizovanog parlamentarizma, koji su bili predviđeni kako bi sačuvali vladu u situaciji nepostojanja stabilne većine u parlamentu, u ovom slučaju su poslužili za očuvanje uloge predsednika koji ne može u potpunosti računati na postojeću vladajuću parlamentarnu većinu. U tom kontekstu je profesor Klod Emri (*Claude Emery*) bio u pravu kada je period Žiskarove vladavine nazvao „racionalizovanim prezidencijalizmom”.³¹

Međutim, odlučujuća uloga parlamentarnih izbora najjasnije se iskazala onog trenutka kada je narušen „većinski momenat” usled političke suprotstavljenosti novoizabrane parlamentarne većine i predsednika republike. U tim situacijama – poznatim pod imenom „kohabitacija” – je prezidencijalizam Pete republike bio u potpunosti neutralizovan. U dosadašnjoj istoriji je do kohabitacije došlo u tri navrata. Prvi put 1986. godine, kada je desnica predvođena Širakom osvojila većinu u Parlamentu čime je osudila predsednika Miterana na prvu kohabitaciju koja je trajala dve godine. Potom 1993. godine kada je takođe desnica odnela pobjedu i ponovo osudila Fransa Miterana da poslednje dve godine svog drugog mandata provede u kohabitaciji sa prvim ministrom desnice Eduarom Baladirom (*Edouard Balladur*). Poslednja kohabitacija konačno, bila je i najduža. Odigrala se 1997. godine nakon što je Širak odlučio da, po ugledu na britansku praksu, raspusti skupštinu godinu dana pre isteka mandata saziva u kojem je raspolagao većinom. Izbore je tada dobila Socijalistička partija. Predsednik Žak Širak bio je osuđen da narednih pet godina provede u kohabitaciji sa Lionelom Žospenom kao prvim ministrom.

Situacija kohabitacije, koliko god bila „vanredna” u odnosu na praksu Pete republike, predstavlja zapravo povratak na slovo ustava, što je još jedan od paradoksa francuskog političkog sistema. Naime, član 20 Ustava koji eksplicitno predviđa da „Vlada utvrđuje i vodi politiku”, poštuje se isključivo u periodima kohabitacije. Samo tada prvi ministar, koji staje na čelo „većinske piramide”, zaista i „utvrđuje” politiku koju inače, u situacijama „većinskog momenta”, odnosno saglasja između predsedničke i parlamentarne većine, samo vodi.

Najmarkantniju ilustraciju neutralizacije prezidencijalizma pruža prvi predsednički mandat Fransa Miterana. Na njegovom početku 1982. godine, u situaciji postojanja „većinskog momenta”, odlučena je nacionalizacija velikih preduzeća među kojima su bile i kompanije Pariba (*Paribas*) i Siez (*Suez*). Pet godina kasnije (januara 1987. godine), usled „kontra-većinskog momenta” (*contre-fait majoritaire*), tj. kohabitacije, vlada Žaka Širaka privatizovala je obe pomenute kompanije. Ovu odluku

³¹ J.-J. Chevallier, G. Carcassonne, O. Duhamel (2001°), 234–235.

vlade, kao i mnoge druge u istom periodu (npr. imigraciona politika), predsednik Miteran morao je da istrpi bez ikakve mogućnosti da na nju utiče.

Ipak, čak i u periodu kohabitacije, neki tragovi prezidencijalizma opstaju u oblastima spoljnih poslova i odbrane. Reč je o teoriji „rezervisanog domena” (*domaine réservé*) prema kojoj predsednik i u slučaju kohabitacije utvrđuje politiku u oblasti spoljnih poslova i odbrane (ili u najmanju ruku učestvuje u utvrđivanju ovih politika) jer se radi o njegovom „rezervisanom domenu”.³²

Nakon svega izrečenog, ako bismo želeli da sažmemo praksu prezidencijalizma tokom postojanja Pete republike, mogli bismo to učiniti, ponovo prateći profesora Diamela, na sledeći način. Prvi period De Golove vladavine, 1958-1962. godine, karakteriše „plebiscitarni prezidencijalizam”. Na njega se, sa istim efektima mada sa nešto drugačijim uzrocima, direktno oslanja „apsolutni prezidencijalizam” koji se vezuje za periode vladavine De Gola 1962-1969, Pompidua 1969-1974, Miterana 1981-1986, Širaka 1995-1997 i 2002-2007, Nikole Sarkozija (*Nicolas Sarkozy*) 2007-2012. i Fransa Olanda (*François Hollande*) od 2012. godine. Svi navedeni periodi okarakterisani su postojanjem političke podudarnosti koja postoji između predsednika i skupštinske većine, odnosno „većinskim momentom”. Periodi određene relativizacije prezidencijalizma bili su vladavina Destena (1974-1981.) i početak drugog mandata Miterana (1988-1993.) koji je takođe bio obeležen nešto slabijom homogenošću vladajuće levičarske parlamentarne većine. Konačno, periodi potpune neutralizacije prezidencijalizma, odnosno periodi „prvo-ministarskog” načina funkcionisanja institucija Pete republike bili su periodi tri navedene kohabitacije 1986-1988, 1993-1995. i 1997-2002. godine kada je skupštinska većina direktno bila suprotstavljena predsedniku Republike.³³

³² Navedenu teoriju prvi je formulisao Žak Šaban-Delmas na kongresu „Unije za novu republiku” 1959. godine (istina van konteksta kohabitacije), vid. M. Duverger (1978), 146. Ona je ušla u običaje Pete republike: „Morao sam da zaustavim ispade koje ste mogli da konstatujete u oblastima spoljne, i politike odbrane. To se rešilo prilično brzo, i kada je u pitanju evropska politika, i kada je u pitanju strategija odvrćanja, i kada je reč o politici prema Trećem svetu, Centralnoj Americi, aparthejdu, nuklearnom razoružanju (...)”, ovako 1988. godine predsednik Fransa Miteran odgovara na pitanje da li je funkcionisanje institucija bilo u skladu sa njegovim željama tokom kohabitacije. François Mitterrand, „Journal – Sur les institutions”, Entretiens avec Olivier Duhamel, *Pouvoirs*, n° 45, avril 1988, 134. Pored ovlašćenja koja proističu iz teorije „rezervisanog domena”, predsednik može da odbije davanje potpisa za određene akte Vlade poput zakonodavnih uredbi, što je Fransa Miteran učinio 1986. godine. Vid. M. Monin (2001), 56–57.

³³ Vid. O. Duhamel, *Droit constitutionnel et politique*, Seuil, Paris 1994, 51–61 i O. Duhamel, G. Tusseau (2013°), 427–443.

Kao što smo prethodno istakli, uzrok ovako različitom funkcionisanju francuskih institucija, u okviru kojih je vlast skoncentrisana ili u rukama predsednika Republike, ili ređe u rukama prvog ministra, leži u činjenici da formiranje izvršne vlasti zavisi od dvostrukih, parlamentarnih i predsedničkih izbora. Reč je o izborima koji se ne održavaju u isto vreme jer je trajanje mandata predsednika (7 godina) i narodnih poslanika (5 godina) različito što automatski izaziva, kroz nesimultano održavanje izbora, neku vrstu institucionalne aritmije.³⁴ Važna ustavna promena iz 2000. godine izjednačila je trajanje predsedničkog i poslaničkog mandata na period od 5 godina čime je stvorena nova institucionalna ravnoteža.

2.2. Predsednički izbori kao ključ?

Skraćenje predsedničkog mandata sa 7 na 5 godina i vremenska podudarnost predsedničkih i parlamentarnih izbora nesumnjivo su smanjili mogućnost „kontra-većinskog momenta” tj. kohabitacije. Iako na prvi pogled ova reforma ne menja mnogo toga u odnosu na ustaljenu praksu Pete republike, sasvim je moguće da je njome otvoren put za dublju evoluciju ustavnog režima Francuske.

³⁴ Kratka ilustracija pomenute aritmije za period 1974-2002. godine: 1974. godine je za predsednika Republike na 7 godina izabran desničar (tačnije predstavnik desnog centra) Valeri Žiskar Desten. Parlamentarni izbori održali su se 1978. godine i usled pobeđe desnice kohabitacija je izbegnuta. Naredni predsednički izbori održani su 1981. godine i levičar Fransoa Miteran dolazi na vlast. Kako bi izbegao kohabitaciju i obezbedio sebi „većinski momenat”, on je raspustio Nacionalnu skupštinu i na parlamentarnim izborima iste godine pobeđu je odnela levica. Pet godina kasnije, po isteku mandata skupštinskog saziva, na redovnim parlamentarnim izborima 1986. godine pobeđila je desnica što je prouzrokovalo prvu kohabitaciju sa prvim ministrom Žakom Širakom. Dve godine kasnije, po redovnom isteku predsedničkog mandata 1988. godine, održavaju se predsednički izbori na kojima još jednom pobeđuje Fransoa Miteran koji ponovo nakon pobeđe raspušta skupštinu. Na parlamentarnim izborima iste godine pobeđuje levica. Novi parlamentarni izbori održavaju se redovno 1993. godine i na njima pobeđu odnosi desnica što uzrokuje drugu kohabitaciju sa Eduarom Baladirom kao prvim ministrom. Zatim se 1995. održavaju redovni predsednički izbori na kojima pobeđuje desničar Žak Širak. Međutim, on odlučuje da skрати mandat skupštinskog saziva za jednu godinu i 1997. godine raspušta skupštinu u kojoj raspolaže većinom. Na vanrednim parlamentarnim izborima iste godine pobeđuje levica što uzrokuje treću kohabitaciju koja je trajala do 2002. godine. Drugim rečima, desnica je vladala 7 godina (1974-1981.) / levica 5 (1981-1986.) / desnica 2 (1986-1988.) / levica 5 (1988-1993.) / desnica 4 (1993-1997.) / levica 5 (1997-2002.): tako izgleda aritmija čiji je uzrok nesimultano održavanje predsedničkih i parlamentarnih izbora, odnosno različito trajanje mandata predsednika Republike i narodnih poslanika. Olivje Diamel, od koga pozajmljujemo izraz, govori o „izbornoj aritmiji”. Vid. O. Duhamel (1994), 161–162.

2.2.1. Ustavna promena iz 2000. godine: skraćenje predsedničkog mandata

Ideja o promeni trajanja predsedničkog mandata potiče još iz zajedničkog programa levice iz 1972. godine. Žorž Pompidu je navedenu ideju preuzeo 1973. godine i čak je pokrenuo inicijativu za promenu ustava u tom smislu ali reforma nikada nije realizovana (Pompidu umire 1974. godine). Ideja o skraćenju mandata ponovo je izbila u prvi plan tokom treće kohabitacije između predsednika Žaka Širaka i prvog ministra Lionela Žospena.

Ako su pravi razlozi za reformu političke, možda i krajnje prizemne prirode (Širak preuzima ideju 2000. godine svestan da će lakše biti izabran 2002. godine – kada bude imao 70 godina – ako je mandat kraći), zvanično objašnjenje je ustavnopravno i proističe iz brige za „bolje” funkcionisanje institucija.³⁵ Dva argumenta su navedena u prilog promene ustava. Prvi glasi da je period od sedam godina previše dug, naročito ako broj mandata nije ograničen. Drugi, za nas značajniji argument glasi da će skraćenje mandata sprečiti mogućnost kohabitacije.³⁶

Ovaj drugi razlog važan je zato što je promena trajanja mandata povećala značaj predsedničkih izbora. Naravno oni su bili značajni i pre o čemu svedoči i ustavna konvencija po kojoj bi Vlada nakon predsedničkih izbora, nezavisno od postojanja „većinskog momenta” ili ne, podnela ostavku novoizabranom predsedniku koji bi imenovao novog mandatara (ili eventualno zadržao starog).

Bili su značajni i zato što je novoizabrani predsednik uvek mogao da iskoristi svoju diskrecionu nadležnost i raspusti skupštinu kako bi sebi osigurao parlamentarnu većinu koja nije postojala u trenutku njegovog izbora. Ovo je Fransoa Miteran učinio, i 1981. godine, i 1988. godine kada je po dolasku na vlast raspustio skupštinske sazive sa desničarskom većinom i omogućio izbor levičarske parlamentarne većine, čime je oba puta izbegnuta kohabitacija (barem na početku mandata). Međutim, skraćenje predsedničkog mandata isti cilj sprečavanja kohabitacije postiže drugim sredstvima. Naime, podudarnost predsedničkih i parlamentarnih izbora, koji se održavaju u intervalu od par nedelja, čini kohabitaciju malo

³⁵ Olivier Duhamel, *Le Quinquennat*, Presses de Sciences Po, Paris 2000, 11–19.

³⁶ Početna premisa navedenog razloga upitna je utoliko što pretpostavlja da je fenomen kohabitacije sam po sebi negativan te ga je potrebno izbeći. Vid. *contra* mišljenje koje delimo, François Luchaire, „Réformer la Constitution pour éviter la cohabitation? C’est inutile”, *Pouvoirs*, n° 91, novembre 1999, 119–127.

verovatnom, naročito kada predsednički izbori prethode parlamentarnim kao što je to bio slučaj i 2002. i 2007. i 2012. godine.³⁷ Zapravo, predsednički izbori i polarizacija koju oni nose predstavljaju ključ parlamentarnih izbora, od kojih zavisi kao što smo videli efektivnost prezidencijalizma.

Drugim rečima, sa skraćanjem predsedničkog mandata sa 7 na 5 godina i održavanjem prvo predsedničkih a neposredno zatim i parlamentarnih izbora, ovi prvi postaju odlučujući jer njihov rezultat po svoj prilici određuje rezultat ovih potonjih. U tom smislu, ustavna promena iz 2000. godine dvostruko pojačava prezidencijalizam. Prvo, time što sprečava kohabitaciju.³⁸ Drugo, time što predsedničkim izborima daje odlučujuću ulogu u sprečavanju kohabitacije.

2.2.2. *Ka VI Republici?*

Profesor Gi Karkason (*Guy Carcassonne*) u članku povodom pedestogodišnjice Ustava Pete republike šaljivo citira reči iz pesme Hulia Iglesiasa (*Julio Iglesias*) „Ne nisam se promenio” i „ne, neću se promeniti” koje mu služe kao šlagvort za tezu prema kojoj se Peta republika u pedeset godina svog postojanja nije nimalo promenila.³⁹ Promena trajanja predsedničkog mandata i podudarnost izbora u očima profesora Karkasona u najbolju ruku, samo obezbeđuju budućim predsednicima istu moć i podjednako trajanje koje je recimo sebi obezbedio Miteran nakon dolaska na vlast i raspuštanja skupštine 1981. godine i koju su pre njega imali Šarl de Gol i Žorž Pompidu. Štaviše, kada bi se čak desilo da Francuzi u intervalu od par nedelja izaberu predsednika iz jednog političkog tabora i parlamentarnu većinu iz drugog, opet se ništa revolucionarno ne bi desilo jer je i kohabitacija između Žaka Širaka i Lionela Žospina (*Lionel Jospin*) trajala 5 godina (1997-2002.). Drugim rečima, promena trajanja predsedničkog mandata nije ništa promenila: „Peta republika je rođena kao parlamentarni režim sa jakom predsedničkom dominacijom. Tako je živela i tako živi i danas”⁴⁰

³⁷ Teorijski posmatrano, smrt predsednika, raspuštanje skupštine ili odluka Francuza da u roku od nekoliko dana ili nedelja dodele predsedničku i parlamentarnu vlast dvema različitim političkim opeijama ostaju mogući mada u praksi malo verovatni scenariji.

³⁸ Kratka ilustracija stabilnosti koja vlada od 2002. godine do danas: predsednički pa parlamentarni izbori 2002. godine na kojima pobeđuje desnica; redovni predsednički pa parlamentarni izbori 2007. godine na kojima ponovo pobeđuje desnica; redovni predsednički pa parlamentarni izbori 2012. godine na kojima pobeđuje levica. Drugim rečima, 10 (odnosno 15) godina „većinskog momenta”, tj. apsolutnog prezidencijalizma i odsustva kohabitacije.

³⁹ Guy Carcassonne „Immuable Ve République”, *Pouvoirs*, n° 126, 3/2008, 28.

⁴⁰ *Ibid.*, 31.

Koliko god se slagali sa tačnim konstatacijama profesora Karkasona, ipak nije sigurno da će u budućnosti sve ostati tako nepromenjeno u institucionalnom okviru Pete republike. O tome svedoče i ideje Komiteta Baladir, ovlašćenog od strane predsednika Sarkozija 2007. godine da sastavi predlog mogućih ustavnih promena.⁴¹ Jedan od predloga odnosio se na promenu čl. 5, 20 i 21 Ustava čijom bi novom formulacijom bilo predviđeno da predsednik Republike „definiše” politiku nacije, ostavljajući vladi da definisanu politiku „vodi”.⁴² Ovaj predlog, koji je imao za cilj da uskladi slovo Ustava sa ustaljenom praksom Pete republike, izuzetno je indikativan iako nije bio prihvaćen.⁴³ On naime pokazuje pravac razmišljanja i posve je logičan s obzirom na verovatan razvoj situacije u kojoj će kohabitacija biti sve manje izgledna a kontinuirani apsolutni prezidencijalizam sve izvesniji. U tom kontekstu, ne bismo kategorički zatvorili svaku mogućnost dublje evolucije Pete republike ili čak uspostavljanja Šeste republike. Tim pre što trajna prezidencijalizacija sistema, i to u njenom najsnažnijem obliku, može dovesti do suprotne reakcije.⁴⁴ U tom smislu nisu bez značaja nedavni apeli za uspostavljanje Šeste republike koja bi bila zasnovana na čistom parlamentarnom, odnosno „prvo-ministarskom” modelu.⁴⁵ Navedeni apeli naročito nisu bez značaja ako se ima u vidu da se takvi zahtevi iznose već duže od jedne decenije.⁴⁶

⁴¹ Za prihvaćene predloge i promenu ustava od 23. jula 2008. godine vid. Anne Levade, „Les nouveaux équilibres de la Ve République”, *Revue française de droit constitutionnel*, n° 82, 2010/2, 227–256.

⁴² Richard Ghevontian, „La révision de la Constitution et le Président de la République: l’hyperprésidentialisation n’a pas eu lieu”, *Revue française de droit constitutionnel*, n° 77, 2009/1, 121.

⁴³ Kao takav, ovaj predlog i nije mogao biti prihvaćen jer ostaje problem teorijski uvek moguće, mada nakon 2000. godine manje verovatne, situacije kohabitacije u kom slučaju prvi ministar koncentriše vlast u svojim rukama na uštrb predsednika Republike.

⁴⁴ Vid. Bastien François, *Quinquennat, Conséquences politiques*, Economica, Paris 2000, 29–32.

⁴⁵ Vid. Bastien François, „Changer de régime avec une VIe République”, *Le Monde*, 03.05.2013 i Anne-Laure Frémont, „La VIe République en six principes”, *Le Figaro*, 04.05.2013.

⁴⁶ U apelima za Šestu republiku se kao jedan od načina uspostavljanja čistog parlamentarnog režima navodi ukidanje opšteg neposrednog izbora predsednika Republike. Vid. Bastien François, *Misère de la Ve République*, Denoël, Paris 2002, 169; Olivier Duhamel, *Vive la VIe République*, Seuil, Paris 2002.

3. HIBRIDNA PRIRODA V REPUBLIKE OPRAVDAVA KATEGORIJU POLUPREDSEDNIČKOG REŽIMA

Nakon svega ostaje pitanje: kako kvalifikovati režim francuske Pete republike? Ovo pitanje nezaobilazno je utoliko pre što je kategorija polupredsedničkog režima, iako naširoko prihvaćena van Francuske, još uvek kontroverzna u samoj „zemlji porekla”. Naime, veliki broj francuskih profesora ustavnog prava, možda i većinski, Petu republiku definiše kao parlamentarni režim.⁴⁷ Duga parlamentarna tradicija, koja je katkad umela da se izobličiti i u tezu o suverenosti parlamenta, verovatno objašnjava odbijanje većeg dela doktrine da izađe iz klasičnog okvira koji poznaje dualnu podelu na parlamentarni i predsednički režim. Uz to se naravno ne može osporiti ni činjenica da Peta republika, koja predviđa odgovornost vlade pred parlamentom, ispunjava osnovni uslov, tj. kriterijum parlamentarnog režima.

Bilo bi isuviše lako (mada je iskušenje veliko) odgovoriti na ovu činjenicu na isti način na koji to radi veliki francuski pravnik i politikolog Moris Diverže (*Maurice Duverger*), kada kaže da, iako većina francuskih konstitucionalista smatra Petu republiku parlamentarnim režimom, „oni najozbiljniji to ne čine”.⁴⁸ Iz tog razloga ćemo se poslužiti argumentacijom jednog od „ozbiljnih konstitucionalista” na koje aludira Diverže i koji smatra da je krajnje problematično definisati Petu republiku kao parlamentarni režim. Naime, Olivje Diamel ističe da ako Petu republiku posmatramo kao parlamentarni režim, onda kategorija parlamentarnog režima gubi svaki smisao jer se time pod istu kategoriju svrstavaju jedna Francuska, sa predominantnim predsednikom, i jedna Italija, sa predominantnim parlamentom. Definicija time postaje čisto formalna, identifikujući se kroz postojanje jedne procedure, dok se sve ostalo, ono najvažnije, razlikuje, tvrdi Diamel. Kategorija dakle opstaje, ali njena upotrebna, heuristička, vrednost nestaje.⁴⁹

⁴⁷ Vid. Ph. Ardant, B. Mathieu (2013), 483–485; G. Carcassonne (2008), 31; Marie-Anne Cohendet, *Droit constitutionnel*, Montchrestien, Paris 2002², 7–13; Jean-Claude Colliard, „Les régimes politiques occidentaux. Les différents modes de gouvernement”, *Cahiers français*, n° 300, Janvier-février 2001, 74–80; Dmitri Georges Lavroff, *Le droit constitutionnel de la 1re République*, Dalloz, Paris 1999³, 993–997; Louis Favoreu, Patrick Gaïa, Richard Ghevontian, Jean-Louis Mestre, Otto Pfersmann, André Roux, Guy Scoffoni, *Droit constitutionnel*, Dalloz, Paris 2001⁴, 328 (istini za volju, poslednji citirani udžbenik predstavlja atipičan pristup u odnosu na klasično izučavanje ustavnog prava u Francuskoj i, vršeći otklon od tradicionalno prisutne politikološke analize, suštinski se ne bavi tipologijom ustavnih režima).

⁴⁸ Maurice Duverger, „Régime semi-présidentiel”, *Dictionnaire constitutionnel* (dir. Olivier Duhamel, Yves Mény), PUF, Paris 1992, 901–902.

⁴⁹ „Peta republika je parlamentarni režim, ali parlamentarni režim više nije ništa”, O. Duhamel (1994), 83–84 i O. Duhamel, G. Tusseau (2013³), 476.

Videli smo prethodno da profesor Žan Žikel Petu republiku definiše kao „prezidencijalistički režim”. U takvom režimu je moć skoncentrisana u rukama predsednika zbog njegovog načina izbora i usled postojanja parlamentarne većine koja ga podržava. Kao što primećuje Olivje Diamel problem navedne definicije je što meša dva kvalitativno različita elementa. Jedan je ustavnopravne prirode – način izbora predsednika, drugi je čisto političke prirode – postojanje odgovarajuće parlamentarne većine. Šta se međutim dešava u slučaju kohabitacije? Šta tada ostaje od prezidencijalizma? Da li znači, sledstveno Žikelovoj definiciji, da Francuska menja režim svaki put kada promeni parlamentarnu većinu?⁵⁰ Ovakvo rešenje očigledno je nezadovoljavajuće.

Iz ovih razloga, osobenost Pete republike ne samo da opravdava, već i zahteva uvođenje kategorije polupredsedničkog režima u klasičnu tipologiju. Navedenu kategoriju dugujemo Morisu Diverže (3.1). Dodatnu elaboraciju koja nam omogućava da sa još većom preciznošću okarakterišemo Petu republiku dugujemo Olivjeu Diamelu (3.2).

3.1. Inovacija Morisa Diveržea...

Moris Diverže je uveo u ustavno pravo izraz „polupredsednički režim” koji je izmislio i prvi upotrebio 8. januara 1959. godine Iber Beve-Meri (*Hubert Beuve-Méry*), osnivač dnevnog lista „Svet” (*Le Monde*).⁵¹ Definicija polupredsedničkog režima neznatno je modifikovana kroz vreme. Njime je prvobitno Diverže označio „političke režime” koji poseduju sledeće tri karakteristike: predsednik se bira na opštim izborima kao u SAD; naspram njega se nalazi prvi ministar i ministri koji mogu da vladaju samo uz podršku parlamenta; konačno, predsednik može da raspusti parlament, ili samostalno ili na predlog prvog ministra.⁵² Kasnije je iz definicije polupredsedničkog režima izbačena treća karakteristika čime se formulacija svela na „koegzistenciju vlade parlamentarnog tipa i šefa države predsedničkog tipa”.⁵³ Najzad, u poslednjem izdanju svog udžbenika, Moris Diverže kaže da u „ustavnom pravu, nazivamo polupredsedničkim režimom, režim u kojem je predsednik Republike izabran na opštim izborima i u kojem raspolaze značajnim sopstvenim nadležnostima, ali u kojem vlada, koju predvodi prvi ministar, može da

⁵⁰ „Ako Francuska ima prezidencijalistički režim, onda ona nema režim”. O. Duhamel, G. Tusseau (2013³), 474.

⁵¹ M. Duverger (1992), 901.

⁵² M. Duverger, *La Monarchie républicaine*, Robert Laffont, Paris 1974, 122.

⁵³ M. Duverger (1978), 18.

opstane na vlasti samo uz poverenje većine poslanika”.⁵⁴

Nezavisno od ovih blagih varijacija, osnovna konstanta definicije polupredsedničkog režima jeste da on sadrži po jednu fundamentalnu karakteristiku parlamentarnog režima – odgovornost vlade pred parlamentom, i predsedničkog režima – izbor predsednika na opštim izborima.

Diverže zatim ističe da svaki demokratski sistem određuju dva podsistema: ustavni režim koji je uspostavljen pravnim normama i partijski sistem koji proizlazi iz interakcije političkih partija kako bi naglasio činjenicu da, baš kao što parlamentarni režim može da da dva bitno različita politička sistema, britanskog ili italijanskog tipa, tako i polupredsednički režim omogućava još širi dijapazon modaliteta funkcionisanja demokratskih sistema.⁵⁵ Ovu kombinatoriku ustavnih režima i političkih sistema dodatno je modelovao Olivje Diamel.

3.2. ...zaokružena klasifikacijom Olivjea Diamela

Ovde je potrebno vratiti se nakratko na osnovnu distinkciju između (ustavnog) režima i (političkog) sistema. Režim predstavlja određenu pravnu strukturu tj. skup pravila kojima se uređuje vlast i koja su propisana ustavom. Upravo se na osnovu navedenih pravila uspostavlja razlika između različitih tipova režima. Parlamentarni režim se karakteriše kroz postojanje odgovornosti vlade pred parlamentom. Predsednički režim karakteriše se kroz „neopozivost” zakonodavne i izvršne vlasti i dvostruke izbore – predsedničke i parlamentarne. Polupredsednički režim karakteriše se kroz recipročnu „opozivost” zakonodavne i izvršne vlasti i dvostruke izbore – predsedničke i parlamentarne.

Na tri navedene kategorije ustavnih režima se nadograđuju tri kategorije (političkih) sistema. Sistem podrazumeva način na koji se vlast vrši shodno dominantnoj institucionalnoj praksi. On može biti „prvo-ministarski”: kada vlada stabilna većina pod vođstvom svog šefa – prvog ministra; „prezidencijalistički”: stabilna vlada predvođena je predsednikom koji je izabran na opštim izborima; „parlamentaristički”: nestabilna vlada proizlazi iz rovitih stranačkih koalicija.⁵⁶

Navedena distinkcija između režima i sistema, i kategorije koje iz nje proističu, predstavljaju sasvim pouzdane instrumente za analizu

⁵⁴ M. Duverger, *Le système politique français*, PUF, Paris 1996²¹, 500–501.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ O. Duhamel (1994), 653–654 i O. Duhamel, G. Tusseau (2013³), 392.

različitih ustavnih i političkih poredaka savremenih demokratija.⁵⁷ Tako se na primer Velika Britanija može odrediti kao parlamentarni režim koji funkcioniše po prvo-ministraskom sistemu, dok se Prva italijanska republika ili Četvrta francuska, moraju okarakterisati kao parlamentarni režimi koji funkcionišu po parlamentarističkom sistemu.⁵⁸

Kada je o Petoj republici reč, preuzećemo zaključak Diamela: „Polupredsednički režim i prezidencijalistički sistem, ovaj drugi kao posledica prvog i političkog života koji ga animira, to su kategorije čijem definisanju je doprinela Peta republika, i koje doprinose da se Peta republika objasni”.⁵⁹

Ovaj originalni ustavni režim i politički sistem koji iz njega proističe – „mešanac” kako je govorio Žorž Pompidu – pokazao se efikasnim i trajnim.⁶⁰ U bogatoj ustavnopravnoj tradiciji Francuske, jedino je Treća republika (1875-1940.) bila dužeg veka od Pete, barem za sada. Vreme naravno ne mora nužno biti garancija kvaliteta ali je nesumnjivo njegova naznaka, kao što ispravno primećuje profesor Karkason.⁶¹

U svom veku, Peta republika preživela je skoro sve: dekolonizaciju Alžira, vojni puč 1961, atentat na predsednika 1962, društvenu krizu 1968. godine, dolazak levice na vlast 1981. godine, kohabitaciju (3 puta), i uvek se pokazala dovoljno čvrstom i dovoljno elastičnom da očuva stabilnost zemlje i kontinuitet državne vlasti. Polupredsednički režim, sa svojim naglašenim prezidencijalizmom, ostavio je dubok pečat u francuskom društvu i postao je neotuđiv deo francuskog političkog i javnog života.

⁵⁷ Ova korisna, ali u suštini rudimentarna tipologija može se obogatiti strateškom, odnosno „multivarijabilnom” analizom institucija, kojom se uvode važni parametri, odnosno promenljive, čijom se artikulacijom i kombinovanjem značajno povećava slojevitost analize. Parametri tj. promenljive koje se uzimaju u obzir su postojanje većinskog izbornog sistema, postojanje i procedura raspuštanja zakonodavne vlasti, izbor predsednika države na opštim izborima, procedura referendumu i glasanje o nepoverenju vladi. Vid: Jean-Luc Parodi, „Imprévisible ou inéluctable, l'évolution de la Cinquième République”, *La Constitution de la Cinquième République* (dir. O. Duhamel, J.-L. Parodi), Presses de la Fondation nationale des Sciences politiques, Paris 1988, 24–43.

⁵⁸ Ovo važi za veći deo istorije Prve italijanske republike koja je početkom devedesetih godina prošlog veka pokušala da, promenom izbornog sistema, stabilizuje partijski sistem i krene putem stabilne većinske demokratije, odnosno „prvo-ministarskog” sistema.

⁵⁹ O. Duhamel (1994), 91. Dodaćemo samo da polupredsednički režim, baš kao što je to naglasio Diverže, lakše menja svoju fizionomiju što potvrđuje uvek moguća kohabitacija, u kom slučaju francuski polupredsednički režim iz „prezidencijalističkog” sistema prelazi u „prvo-ministarski” sistem.

⁶⁰ (...) naš sistem, baš zato što je mešanac, možda je gipkiji od nekog logički postavljenog sistema: mešanci su često inteligentniji od rasnih pasa!, Georges Pompidou, *Le naud gordien*, Plon, Paris 1974, 75.

⁶¹ G. Carcassonne (2008), 28.

Naravno, ustavna mehanika je, poput precizne mehanike, kompleksna i njena ravnoteža, koja zavisi od svakog pojedinačnog dela, lako se može narušiti. U tom smislu će biti potrebno još nekoliko izbornih ciklusa kako bi se videli puni efekti ustavne promene iz 2000. godine. Ipak, kakva god bila dalja sudbina francuskog polupredsedničkog režima, njegova dosadašnja efikasnost i stabilnost ne mogu se dovesti u pitanje.

Dr Miloš Jovanović^{62*}

RÉGIME SEMI-PRÉSIDENTIEL DE LA Ve RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

De par son architecture institutionnelle, la Ve République française occupe une place très particulière parmi les démocraties occidentales. D'une part, le pouvoir et le rôle du président français nous rappellent irrésistiblement le statut du président des Etats-Unis. Par ailleurs, la responsabilité du gouvernement devant le Parlement, telle que définie par la Constitution, fait appartenir la France, du point de vue formel, à la catégorie des régimes parlementaires dans lesquels la fonction du chef de l'Etat est essentiellement de nature symbolique. Cette structure hybride a donné naissance à deux faces institutionnellement différentes de la Ve République. La première, celle qui est plus connue, lorsque, contrairement à la lettre de la Constitution le président «détermine» la politique de la nation. L'autre, moins fréquente, lorsque, conformément à la constitution, le rôle de «déterminer» la politique de l'État est assumé par le premier ministre. Laquelle de ces deux faces apparaîtra, cela dépend toujours de la combinaison des résultats des élections présidentielles et législatives qui influent directement sur la composition de l'exécutif. Ces spécificités du modèle constitutionnel français, difficiles à comprendre sans se référer aux débuts du régime et au rôle du général De Gaulle, justifient le fait que la Ve République est devenue créatrice d'une nouvelle catégorie constitutionnelle de régime semi-présidentiel.

Mots-clés: De Gaulle – Ve République – Statut du Président de la République – Révision constitutionnelle de 1962 - Présidentialisme - Cohabitation.

⁶² * Assistant à la Faculté de droit de l'Université de Belgrade, milosjovanovic@ius.bg.ac.rs.

Dr. Miloš Jovanović^{63*}

THE FRENCH SEMI-PRESIDENTIAL SYSTEM

Summary

The French Fifth Republic holds a unique place among western democracies as regards its institutional architecture. Its twofold nature is quite distinctive. On the one hand, the powers and the role of the French President seem fairly similar to that of the President of the United States. On the other hand, the constitutionally defined accountability of the Government to the Parliament puts France in the category of parliamentary regimes in which the position of Heads of States is mainly symbolic. This hybrid nature is the cause of two rather different ways in which the French institutions can function. The most common way is that of a President who, contrary to the constitution, „determines” the policy of the Nation. The other way, infrequent but more in accordance with the constitution, is that of a Prime minister who „determines” the policy of the Nation. Who would it be depends on the combination of results of presidential and parliamentary elections that are both decisive in terms of the formation of executive power. All the specific features mentioned above, that can only be understood if one bears in mind the early stages of the regime and the role played by Charles de Gaulle, justify the fact that the Fifth Republic was the source of the appearance of a new constitutional category, i.e. the semi-presidential regime.

Key words: de Gaulle. – The Fifth Republic. – Presidential Powers. – The 1962 Constitutional Amendment. – Presidentialism. – Cohabitation.

⁶³ * Lecturer, University of Belgrade Faculty of Law